

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 2

## The 2<sup>nd</sup> STOU Graduate Research Conference

การประเมินความรู้และการปฏิบัติของเกษตรกรในการผลิตส้มที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี

ตำบลแม่นาวาง อำเภอแม่อาย จังหวัดเชียงใหม่

### Evaluation of Knowledge and Practices of GAP Tangerine Growers at Tambon

Mae Na Wang, Mae Ai District, Chiang Mai Province

อมรเทพ ถิ่นจันทร์ฉาย (Amornthep Thinchunchai)\* ชยาพร วัฒนศิริ (Chayaporn Wattanasiri)\*\*

พงศ์พันธุ์ เทียนหิรัญ (Pongpan Thienhirun)\*\*\*

#### บทคัดย่อ

การประเมินความรู้และการปฏิบัติของเกษตรกรในการผลิตส้มที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี อำเภอแม่อาย จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์การศึกษา (1) เพื่อศึกษาข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรผู้ผลิตส้มที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีตำบลแม่นาวาง อำเภอแม่อาย จังหวัดเชียงใหม่ (2) เพื่อประเมินความรู้และการปฏิบัติในการผลิตส้มของเกษตรกรที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี ตำบลแม่นาวาง อำเภอแม่อาย จังหวัดเชียงใหม่ และ (3) เพื่อศึกษาปัญหา และข้อเสนอแนะของเกษตรกรที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีตำบลแม่นาวาง อำเภอแม่อาย จังหวัดเชียงใหม่

ในการศึกษาผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลกลุ่มประชากรซึ่งเป็นเกษตรกรผู้ผลิตส้มที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี จำนวน 20 รายที่ตำบลแม่นาวาง อำเภอแม่อาย จังหวัดเชียงใหม่โดยใช้การสัมภาษณ์จากแบบสอบถามที่มีโครงสร้าง และการสนทนากลุ่มแบบมีส่วนร่วม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าไคสแควร์ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็น เพศชาย มีอายุ 50 ปีขึ้นไป มีการศึกษาระดับประถมศึกษา สถานภาพสมรสแล้ว เป็นเจ้าบ้าน มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 3-4 คน รายได้เฉลี่ยต่อปี 70,001 – 100,000 บาท เกษตรกรส่วนใหญ่เคยได้รับความรู้หรือการฝึกอบรมในเรื่อง GAP จากหน่วยงานรัฐ และมีการผลิตส้มที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี ในระยะเวลา มากกว่า 5 ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่เกษตรกรมีความรู้และการปฏิบัติด้าน GAP อยู่ในระดับดี แต่ในด้านการปฏิบัติพบว่ามีการปฏิบัติในระดับน้อยมากเพียงร้อยละ 5 ที่เคยดำเนินการตรวจวิเคราะห์น้ำและสารตกค้างในดิน และมีการป้องกันการปนเปื้อนของผลผลิตที่เก็บเกี่ยว เกษตรกรส่วนใหญ่มีปัญหาการผลิตอยู่ในระดับปานกลางคิดเป็นค่าเฉลี่ย 1.92 ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการผลิตส้มที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี เสนอให้เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาอบรมให้ความรู้ เกี่ยวกับกระบวนการผลิตส้ม GAP และการป้องกันโรคของส้ม รวมกันจัดหาจัดซื้อปัจจัยการผลิต ตรวจสอบสภาพดิน ใช้อินทรีย์ในการผลิตส้มมากขึ้น และใช้แนวทางพัฒนาแบบเพื่อนช่วยเพื่อน โดยเกษตรกรเข้าศึกษาและจัดการสวนส้มของเพื่อนเกษตรกร

**คำสำคัญ** ส้ม การประเมิน การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี

\* นักศึกษาหลักสูตรเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช thinjunchaijim@hotmail.com

\*\* รองศาสตราจารย์ ประจา สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช agaswcha@yahoo.com

\*\*\* รองศาสตราจารย์ ประจา สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช thpongpan@hotmail.com

**Abstract**

The objectives of this research to evaluate the knowledge and practices of certified Good Agricultural Practice (GAP) tangerine growers in Mae Na Wang Sub-district, Mae Ai District, Chiang Mai Province were: 1) to study general information about the GAP tangerine growers at Tambon Mae Na Wang, Mae Ai District, Chiang Mai Province ; 2) to evaluate their knowledge of GAP and their tangerine production practices at Tambon Mae Na Wang, Mae Ai District, Chiang Mai Province ; and 3) to study the farmers' problems and recommendations for developing tangerine production at Tambon Mae Na Wang, Mae Ai District, Chiang Mai Province.

The population consisted of 20 GAP tangerine growers in Mae Na Wang Sub-district, Mae Ai District, Chiang Mai Province. Data were collected through structured questionnaire interviews and focus group discussion, and analyzed by using frequency, percentage, mean, standard deviation and chi-square.

The results revealed that most tangerine growers are male, age over 50, studied to the level of primary school, are married, are heads of household, have 3-4 family members, have average income of 70,001-100,000 baht per year, got GAP tangerine production training from agricultural extension officers and grew tangerines for more than 5 years. The evaluation showed most of them had a good level of GAP knowledge and GAP practices, but only 5% followed the practices of water and soil residue analysis, and contamination prevention during harvest. In brief, the problems with GAP tangerine production of most growers were rated at the medium level with the mean equal to 1.92. The recommendations for GAP tangerine production development are additional training about GAP procedures and tangerine disease prevention, group purchasing of inputs, soil analysis, more extensive use of biofertilizer, and promoting greater farmer-to-farmer training among GAP tangerine growers. Roongnapa Suggestion: and promoting greater farmer-to-farmer may replace by "knowledge transfer of Friends to Friends program"

**Keywords:** Tangerine, Evaluation, Good agricultural practice

## บทนำ

สถานการณ์การค้าโลกที่มีแข่งขันกันความรุนแรงมากส่งผลให้รูปแบบการกีดกันทางการค้าเปลี่ยนแปลงนำไปสู่มาตรการที่มีใช้ภายใต้ความปลอดภ้ยของผู้บริโภคเป็นสำคัญ นอกจากนี้การที่รัฐบาลจัดทำข้อตกลงเขตเสรีการค้า (FTA) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 ไทยนำเข้าสัมจากประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนมากเป็นอันดับ 1 จากที่ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนครองอันดับ 3 รองจากประเทศออสเตรเลียและประเทศสหรัฐอเมริกา ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการเปิดเขตเสรีทางการค้าระหว่างไทย-จีน ทำให้ราคาสัมจากประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนที่เข้ามาจำหน่ายในไทยมีราคาลดลงอย่างมาก และการนำเข้าสัมของไทยมีแนวโน้มขยายตัวอย่างต่อเนื่องขึ้น ราคาสัมลดลง ต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้นตามราคารูปและสารเคมี และเพื่อให้สัมที่ผลิตได้มีคุณภาพ จากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีและปัจจัยการผลิตที่มีต้นทุนสูงทำให้เกษตรกรรายย่อยมีกำไรน้อยไม่คุ้มค่ากับการลงทุนหรือบางรายก็ขาดทุน(สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่, 2554) การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practice: GAP) เป็นแนวทางการดำเนินงานที่สำคัญของกรมวิชาการเกษตรที่กำหนดไว้เป็นนโยบายมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 (กรมวิชาการเกษตร, 2545) ประกอบกับรัฐบาลได้กำหนดให้ปี พ.ศ. 2547 เป็นปีแห่งความปลอดภัยด้านอาหาร (Food Safety) และผลักดันให้ไทยเป็นครัวของโลก อาหารต้องมีความปลอดภัยทุกขั้นตอนการผลิต ตั้งแต่ในแหล่งผลิตจนถึงมือผู้บริโภค รวมถึงต้องสามารถตรวจสอบย้อนกลับทราบแหล่งที่มาของอาหารได้ ดังนั้น แนวทางปฏิบัติเพื่อนำไปสู่ความปลอดภัยด้านอาหารจึงต้องประกอบด้วยระบบ การผลิตที่ปลอดภัยและมีคุณภาพ ตั้งแต่การปลูก ดูแลรักษา การเก็บเกี่ยวกระบวนการหลังการเก็บเกี่ยว การแปรรูป การขนส่ง จนกระทั่งถึงผู้บริโภค ตลอดจนการสุขาภิบาลฟาร์ม เพื่อปกป้องผู้ผลิต ผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อมจึงมีความจำเป็นเร่งด่วน สำหรับการสร้างโอกาสในการแข่งขันด้านการตลาดทั้งในและต่างประเทศ (นิพนธ์ ไชยมงคล , 2547)

เกษตรกรในอำเภอแม่เมาะที่มีการผลิตสัมตามการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี ตำบลแม่นาหวง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ ผลิตสัมลดลงจากจำนวน 32 รายในปี พ.ศ.2552 เหลือ 20 รายในปี พ.ศ. 2553 แม้ว่า การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี จะทำให้เกษตรกรที่ผลิตสัมสามารถจัดการทรัพยากรที่ใช้ในการผลิตสัมได้อย่างมีประสิทธิภาพ จำหน่ายผลผลิตสัมได้ในราคาที่ดี ช่วยยกระดับรายได้ให้เกษตรกร แต่จำนวนเกษตรกรที่ผลิตสัมที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีกลับมีจำนวนลดลง จึงสนใจที่จะทำการศึกษา “การประเมินความรู้และการปฏิบัติของเกษตรกรในการผลิตสัมที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี ตำบลแม่นาหวง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาในระดับที่สูงขึ้น และเป็นการเสริมสร้างเกษตรกรในระดับท้องถิ่นที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีให้เกิดความเข้มแข็ง

## วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรที่ผลิตสัมที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี ตำบลแม่นาหวง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อประเมินความรู้และการปฏิบัติในการผลิตสัมของเกษตรกรที่ผลิตสัมที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี ตำบลแม่นาหวง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อศึกษาปัญหา ข้อเสนอแนะและแนวทางพัฒนาของเกษตรกรที่ผลิตสัมที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี ตำบลแม่นาหวง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่

### วิธีดำเนินการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ การสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถามแบบมีโครงสร้าง ที่สร้างขึ้นโดยอาศัยแนวคิดทฤษฎี และรายงานการวิจัยต่าง ๆ ได้แก่ 1)ข้อมูลทั่วไปเกษตรกรผู้ผลิตส้มที่ปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี 2) การประเมินความรู้เกษตรกรผู้ผลิตส้มที่ปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี 3)การประเมินการปฏิบัติของเกษตรกรผู้ผลิตส้มที่ปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี 4) ปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางพัฒนาเกษตรกรผู้ผลิตที่ปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี แล้วนำผลที่ได้จัดการสนทนากลุ่มแบบมีส่วนร่วม (focus group)เกษตรกรผู้ผลิตส้มที่ปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี ตำบลแม่नावง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นประชากรทั้งหมด จำนวน 20 ราย การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์ โปรแกรมสำเร็จรูป โดยใช้สถิติ ค่าความถี่ (frequency) ค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) และการวิเคราะห์ค่าไคสแคว์ เพื่อทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับความรู้ในการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีของเกษตรกร มีผลต่อการปฏิบัติตามแนวทางปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีของเกษตรกรผู้ผลิตส้มทางการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 เกณฑ์การวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความรู้และการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีของเกษตรกรผู้ผลิตส้มทางการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีแบ่งออกเป็น 4 ระดับดังนี้ 1) 0 - 25% ระดับน้อยมาก 2) 26 - 50% ระดับน้อย 3) 51 - 75%ระดับปานกลาง 4) 76 - 100%ระดับมาก ส่วนปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางพัฒนาเกษตรกรที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีแปรผลค่าเฉลี่ยดังนี้ 1)1.0- 1.66 ระดับปัญหาน้อย 2)1.67 – 2.33ระดับปัญหปานกลาง 3)2.34 - 3.00ระดับปัญหา

### ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีเกษตรกรผู้ผลิตส้ม ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 90.0 และเป็นเพศหญิงคิดเป็นร้อยละ 10.0. เกษตรกรผู้ผลิตส้มส่วนใหญ่มีอายุ 50 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 60.0 และอายุ 40-50 ปี ขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 30.0 เกษตรกรผู้ผลิตส้มส่วนใหญ่มีระดับการศึกษา อยู่ในระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 50.0 เกษตรกรผู้ผลิตส้มส่วนใหญ่สมรสแล้ว คิดเป็นร้อยละ 90.0 เกษตรกรผู้ผลิตส้มส่วนใหญ่มีบทบาทในครอบครัว คือเป็นเจ้าบ้านคิดเป็นร้อยละ 70.0 เกษตรกรผู้ผลิตส้มส่วนใหญ่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 3-4 คนคิดเป็นร้อยละ 55.0 รองลงมา 1-2 คน ร้อยละ 25.0 และมีสมาชิก 5 คนขึ้นไป ร้อยละ 20.0 เกษตรกรผู้ผลิตส้มส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยต่อปี 70,001 – 100,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 35.0

2. ข้อมูลเกี่ยวกับการผลิตที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีของเกษตรกร เกษตรกรผู้ผลิตส้มส่วนใหญ่เคยได้รับความรู้/อบรมในเรื่อง การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีในการผลิตส้มจากหน่วยงานรัฐ คิดเป็นร้อยละ 65.0 เกษตรกรผู้ผลิตส้มส่วนใหญ่ มีระยะเวลาที่ผลิตส้มที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี มีระยะเวลา มากกว่า 5 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 50.0 เกษตรกรผู้ผลิตส้มส่วนใหญ่ ใช้แหล่งน้ำจาก สระ/บ่อขุด มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 75.0 เกษตรกรผู้ผลิตส้มส่วนใหญ่ ใช้พื้นที่ผลิตส้มที่ลักษณะเป็นที่ราบ คิดเป็นร้อยละ 75.0 เกษตรกรผู้ผลิตส้มส่วนใหญ่มีขนาดพื้นที่ผลิตส้มที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี จำนวน 5 - 10 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 45.0 เกษตรกรผู้ผลิตส้มส่วนใหญ่มีสภาพดินส้มสมบูรณ์ปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 25.0 พบว่า เกษตรกรผู้ผลิตส้มส่วนใหญ่ เห็นว่า สภาพทั่วไปของผลผลิตส้มตนเองสะอาดสวยงามดี คิดเป็นร้อยละ 65.0

3. การประเมินความรู้ของเกษตรกรในการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี ส่วนใหญ่เกษตรกรมีความรู้ในระดับดี เพราะตอบคำถามส่วนใหญ่ถูกเกินกว่าร้อยละ 76 ขึ้นไปสำหรับคำถามที่มีความรู้ระดับปานกลางได้แก่ใช้น้ำจากแหล่งที่ไม่มี การปนเปื้อนจากสารพิษ หรือสิ่งเป็นอันตราย (ร้อยละ55) บันทึกการดูแลรักษาตามขั้นตอนต่างๆ ในแปลงปลูกพืช เช่น

การตัดแต่งกิ่ง การตัดแต่งช่อดอก เมล็ดพันธุ์ที่ใช้ อัตราการใช้ วันเก็บเกี่ยวผลผลิต ฯลฯ (ร้อยละ 60) การจดบันทึกข้อมูลสำคัญ ในขั้นตอนการปลูกและดูแล ที่อาจมีผลต่อความปลอดภัย และคุณภาพของผลผลิต (ร้อยละ 65) สถานที่เก็บรักษาผลผลิตต้องสะอาด มีวัสดุรองพื้น อากาศถ่ายเทได้ดี และมีการป้องกันสัตว์พาหะนำโรค เช่น หนู แมลงสาบ ฯลฯ (ร้อยละ 75) และด้านสถานที่เก็บรักษาผลผลิตต้องสะอาด มีวัสดุรองพื้น อากาศถ่ายเทได้ดี และมีการป้องกันสัตว์พาหะนำโรค เช่น หนู แมลงสาบ ฯลฯ (ร้อยละ 75)

4. การประเมินการปฏิบัติของเกษตรกรในการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี เกษตรกรส่วนใหญ่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับดีจากการประเมินการปฏิบัติได้สูงกว่าร้อยละ 76 ขึ้นไป แต่พบว่ามีการปฏิบัติในระดับน้อยมาก (ร้อยละ 5) ในด้านแหล่งน้ำ ในเรื่องการใช้น้ำจากแหล่งน้ำ มีเพียงร้อยละ 5 ที่เคยตรวจวิเคราะห์น้ำ อีก ร้อยละ 95 ไม่เคยดำเนินการ ในด้านพื้นที่ปลูกที่ไม่พบสารเคมีกลุ่มออร์กาโนคลอรีน ออร์กาโนฟอสเฟต หรือโลหะหนักตกค้าง พบว่าไม่ได้ปฏิบัติ ร้อยละ 95.0 การวางพักผลผลิตที่เก็บเกี่ยวในสวน/แปลงบนวัสดุรองพื้นที่สะอาดก่อนการขนย้าย เพื่อป้องกันการปนเปื้อนจากเชื้อโรคและสิ่งสกปรก พบว่า ไม่ได้ปฏิบัติ ร้อยละ 95.0

5. ปัญหาของเกษตรกรที่มีการปฏิบัติการทางการเกษตรที่ดี ปัญหาของการปฏิบัติการทางการเกษตรที่ดี ในภาพรวมมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ย 1.92 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.62 สำหรับปัญหาที่ยังพบว่าอยู่ในระดับมาก ได้แก่ สารเคมีที่ใช้ในการกำจัดโรคและแมลงราคาแพง ( $\mu = 2.90$ ) ปุ๋ยเคมี ราคาแพง ( $\mu = 2.75$ ) และโรคของส้ม ( $\mu = 2.75$ ) สำหรับปัญหาที่พบต่ำที่สุด คือ อำนาจในการต่อรองค่าแรง ( $\mu = 1.30$ ) และสัตว์ศัตรู (ค้างคาว/หนู/นก) ( $\mu = 1.30$ )

6. การทดสอบค่าไคสแคว์ ที่มีความสัมพันธ์กันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 พบว่า ความรู้ในการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี มีผลต่อการปฏิบัติตามแนวทางการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีของเกษตรกรที่ผลิตส้ม ตามแนวทางการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี ตำบลแม่นาวาง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ ได้ผลการวิเคราะห์ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กัน 4 ข้อ ได้แก่ 1) แหล่งน้ำ 2) ผลผลิตตามแผนควบคุมคุณภาพ 3) การเก็บเกี่ยวผลผลิตถูกเวลาและถูกวิธี 4) ขนย้ายและเก็บรักษาผลผลิตสะอาดปลอดภัย และการทดสอบค่าไคสแคว์ ที่ไม่มีความสัมพันธ์กันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ได้ผลการวิเคราะห์ตัวแปรที่ไม่มีความสัมพันธ์กัน 3 ข้อ ได้แก่ 1) พื้นที่ปลูก 2) สารวัสดูพืชและป้องกันกำจัดอย่างถูกต้อง 3) จดบันทึกทุกขั้นตอน

### อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า ในการประเมินความรู้และการปฏิบัติของเกษตรกรที่ผลิตส้มที่มีการปฏิบัติการทางการเกษตรที่ดี ส่วนใหญ่เกษตรกรมีความรู้ในระดับดี สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศราวุธ เหล่าอนุสรณ์ (2548) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการผลิตผักตามระบบการเกษตรที่ดีที่เหมาะสมของเกษตรกรศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอยจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติ ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคในการผลิตผักตามระบบการเกษตรที่ดีที่เหมาะสมของเกษตรกรศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า กลุ่มเกษตรกรที่ผ่านและไม่ผ่านการรับรอง GAP ของกรมวิชาการเกษตร จำนวน 130 ครอบครัว มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการเกษตรที่ดีที่เหมาะสม แต่มีผลการศึกษาที่ตรงข้ามกันในด้านความรู้ และสอดคล้องกันในการปฏิบัติของอัญชลี กุณพงศ์ (2548) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติของเกษตรกรผู้ปลูกลำไยตามระบบการจัดการคุณภาพของเกษตรกรที่เหมาะสมสำหรับลำไยในจังหวัดลำพูน พบว่า เกษตรกรมีความรู้เรื่องระบบการจัดการคุณภาพของเกษตรกรที่เหมาะสมสำหรับลำไยในระดับต่ำ แต่ในทางปฏิบัติได้ผลคล้ายกัน คือ เกษตรกรส่วนใหญ่มีการปฏิบัติเกี่ยวกับระบบการจัดการคุณภาพของเกษตรกร

ที่เหมาะสมสำหรับลำไยอยู่ในระดับสูง เช่นเดียวกับการประเมินการปฏิบัติของการปฏิบัติของเกษตรกรในการผลิตส้มที่มี การปฏิบัติทาง การเกษตรที่ดี อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ ที่พบว่าการปฏิบัติอยู่ในระดับดี กล่าวได้ว่าเกษตรกรผู้ผลิต ส้มที่มีการปฏิบัติทาง การเกษตรที่ดี อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ มีความรู้และมีการปฏิบัติทาง การเกษตรที่ดีอยู่ในระดับ หนึ่ง

แต่จากผลการศึกษายังพบข้อบกพร่องบางประการคือ ในด้านความรู้แหล่งน้ำในเรื่องของการใช้น้ำจากแหล่ง ที่ไม่มีการปนเปื้อนจากสารพิษ หรือสิ่งเป็นอันตราย รวมทั้งการจดบันทึกข้อมูลสำคัญ ในขั้นตอนการปลูก/ดูแล ที่อาจมีผล ต่อความปลอดภัย และคุณภาพของผลผลิต และบันทึกการดูแลรักษาตามขั้นตอนต่างๆ ในแปลงปลูกพืช เช่น การตัดแต่งกิ่ง การตัดแต่งช่อดอก เมล็ดพันธุ์ที่ใช้ อัตราการใช้ วันเก็บเกี่ยวผลผลิต ฯลฯ เกษตรกรยังได้รับความรู้น้อยกว่าด้านอื่น เพราะ เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ทราบว่าแหล่งน้ำที่ตนใช้ในการผลิตส้มมีการปนเปื้อนจากสารพิษ หรือสิ่งเป็นอันตรายหรือไม่ เพราะไม่เคยทดสอบสารพิษในแหล่งน้ำดังกล่าว เช่นเดียวกับการปฏิบัติ ในด้านแหล่งน้ำที่พบว่า ยังมีปัญหาในด้านใน ส่วนของคำถามแหล่งน้ำที่ยังพบว่า ใช้น้ำจากแหล่งที่ไม่มีการปนเปื้อนจากสารพิษหรือสิ่งเป็นอันตราย เพราะเกษตรกรส่วน ใหญ่ไม่เคยตรวจสอบคุณภาพของน้ำ และในคำถามพื้นที่ปลูกไม่พบสารเคมีกลุ่มออร์กาโนคลอรีน ออร์กาโนฟอสเฟต หรือ โลหะหนักตกค้าง พบว่าไม่เคยปฏิบัติ เกษตรกรส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่าไม่เคยตรวจสอบตกค้างดังกล่าวเช่นกัน ในด้าน ปัญหา พบว่า ปัญหาของการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี ในภาพรวมมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง มีปัญหาที่ยังพบว่า ระดับมาก คือ สารเคมีที่ใช้ในการกำจัดโรคและแมลงราคาแพง ปุ๋ยเคมี ราคาแพง และโรคของส้ม และจากผลการศึกษา พบว่ายังพบปัญหาบางประการ โดยเฉพาะแหล่งน้ำ ซึ่งยังไม่ได้มีการศึกษาแน่ชัดว่ามีการปนเปื้อนของสารเคมีหรือไม่ ซึ่ง ในการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี แหล่งน้ำจัดเป็นส่วนประกอบสำคัญ เพราะน้ำต้องสะอาดปราศจากสารอินทรีย์ และสารอนิ นทรีย์ที่มีพิษปนเปื้อน การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีจะต้องมีความสมบูรณ์ในทุกขั้นตอน ดังที่ นิพนธ์ ไชยมงคล (2547) กล่าวไว้ว่า การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practice: GAP) เป็นแนวทางการดำเนินงานที่สำคัญของกรม วิชาการเกษตรที่กำหนดไว้เป็นนโยบาย มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 อาหารต้องมีความปลอดภัยทุกขั้นตอนการผลิต ตั้งแต่ใน แหล่งผลิตจนถึงมือผู้บริโภค รวมถึงต้องสามารถตรวจสอบย้อนกลับทราบแหล่งที่มาของอาหารได้ ดังนั้นแนวทางปฏิบัติ เพื่อนำไปสู่ความปลอดภัยด้านอาหารจึงต้องประกอบด้วยระบบการผลิตที่ปลอดภัยและมีคุณภาพตั้งแต่การปลูก ดูแลรักษา การเก็บเกี่ยวขบวนการหลังการเก็บเกี่ยว การแปรรูป การขนส่ง จนกระทั่งถึงผู้บริโภค ตลอดจนการสุขาภิบาลฟาร์ม เพื่อ ปกป้องผู้ผลิต ผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม

#### ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะปัญหาจากการประเมินความรู้และการปฏิบัติของเกษตรกรจากการสัมภาษณ์แบบมีส่วนร่วม (Focus Group) เกษตรกรขอให้เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาอบรมให้ความรู้ แนวทางพัฒนาแนวทางเพื่อน ช่วยเพื่อน โดยเกษตรกรจะศึกษาและจัดการสวนส้มของเพื่อนเกษตรกรที่ผลิตส้มที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี เพื่อ แบ่งปันประสบการณ์ความรู้ และให้ความช่วยเหลือแนะนำซึ่งกันและกัน

2. ข้อเสนอแนะปัญหาจากการผลิตของเกษตรกรจากการสัมภาษณ์แบบมีส่วนร่วม (Focus Group) ได้แก่ 1) นำบันทึกข้อมูลผลผลิตที่จัดทำไว้สรุปความต้องการใช้สารเคมีที่ใช้กำจัดโรคและแมลง ปุ๋ยเคมี ของเกษตรกรแต่ละรายมารวมกันและร่วมกันจัดหาจัดซื้อเพื่อซื้อปริมาณที่มากในราคาที่ถูกลง 2) ขอให้หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ตรวจสอบสภาพดินและธาตุอาหารในดินเพื่อใช้ปุ๋ยเคมีได้อย่างมีประสิทธิภาพช่วยลดค่าใช้จ่าย 3) ควรใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในการ ผลิตส้มมากขึ้นเพื่อลดการใช้เคมีและเพิ่มอินทรีย์วัตถุในดิน เพื่อลดค่าใช้จ่าย 4) ขอให้หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องอบรมให้

ความรู้เกี่ยวกับโรคของส้ม และแมลงศัตรูส้ม รวมทั้งการแก้ไขปัญหาดังกล่าวแก่เกษตรกรอย่างต่อเนื่อง ส่วนแนวทางพัฒนา เกษตรกรควรทำและใช้ปุ๋ยหมักจากมูลสัตว์และเศษพืชในการผลิตส้มมากขึ้น โดยขอให้หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องอบรมให้ความรู้ สร้างองค์ความรู้ที่ยั่งยืนให้เกษตรกร ในการทำและการใช้ปุ๋ยหมักรวมถึงการการผสมปุ๋ยเคมีใช้เอง

#### เอกสารอ้างอิง

กรมวิชาการเกษตร และกรมส่งเสริมการเกษตร (2550) “แผนพัฒนาส้มในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 พ.ศ 2550-2554” กรุงเทพฯ กรมวิชาการเกษตร

กรมวิชาการเกษตร (2544) “ เกษตรดีที่เหมาะสมสำหรับส้มเขียวหวาน ” เอกสารเผยแพร่ เกษตรดีที่เหมาะสม ลำดับที่ 4 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

กรรณิกา ศรีลัย (2549) “ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับระบบเกษตรดีที่เหมาะสมของผู้ปลูกส้มเขียวหวานในอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่” วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต(เกษตรศาสตร์) สาขาส่งเสริมการเกษตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ดร. วังศ์ศิริ (2547) “จาก GAP GMP HACCP สู่ Food Safety” กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (เอกสารอัดสำเนา)

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2540) “การสื่อสารณรงค์เชิงยุทธศาสตร์เพื่อเปลี่ยนพฤติกรรมมนุษย์ เน้นการเจาะกลุ่มและการมีส่วนร่วม” เชียงใหม่ ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

นิพนธ์ ไชยมงคล (2547) “ระบบการผลิตผลิตผลเกษตรที่ปลอดภัย” ระบบข้อมูลพืชผัก มหาวิทยาลัยแม่โจ้ คั่นคืน วันที่ 5 เมษายน 2554 จาก [http://www.agric-prod.mju.ac.th/vegetable/File\\_link/GAP](http://www.agric-prod.mju.ac.th/vegetable/File_link/GAP)

บุญธรรม จิตตอนันต์ (2536) ส่งเสริมการเกษตร หลักและวิธีการ กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ประณม มุสิกกริช (2547) “ประเมินผลกิจกรรมอบรมถ่ายทอดเทคโนโลยีการจัดการสวนทุเรียนตามแนวเกษตรดีที่เหมาะสม (GAP) ปี 2545 ในภาคใต้” กองวิจัยและพัฒนางานส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร.

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2526) “ทัศนคติ: การวัด การเปลี่ยนแปลง และพฤติกรรมอนามัย” พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร โอเดียนสโตร์

ประภาเพ็ญ สุวรรณ และสวิง สุวรรณ (2534) พฤติกรรมศาสตร์ พฤติกรรมสุขภาพและสุขศึกษา กรุงเทพฯ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ผกาพรรณ วัชรประดิษฐ์ (2535) “ความรู้และการปฏิบัติตนเกี่ยวกับสุขภาพของชาวบ้านสันโป่ง ตำบลบ้านกาด กิ่งอำเภอแม่วง จังหวัดเชียงใหม่” วิทยานิพนธ์ปริญญาสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ฝ่ายวิชาการภาษาไทยซีเอ็ด (2554) “พจนานุกรมไทยฉบับทันสมัยและสมบูรณ์” พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์ซีเอ็ด

พรรณนิษฐ์ วิชชาชู (2547) “เสียงสะท้อนจากชาวสวนส้ม” คั่นคืน วันที่ 30 มกราคม 2554 จาก <http://www.bsstth.org/เสียงสะท้อนจากชาวสวนส้ม>.

มนัสพร เดชะวงศ์ (2541) “การประเมินผลความรู้และการปฏิบัติการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืชอย่างถูกต้องและปลอดภัยของเกษตรกรชาวไร่อ้อยจังหวัดลำปาง” การค้นคว้าแบบอิสระ ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (เกษตรศาสตร์) สาขาส่งเสริมการเกษตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

- ยุทธนา โสกา (2547) “การใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชอย่างถูกต้องในการปลูกส้มของเกษตรกรชาวเขาเผ่าม้ง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่” การค้นคว้าแบบอิสระ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (เกษตรศาสตร์) สาขาส่งเสริมการเกษตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ศรากร ศิลป์ประดิษฐ์ (2550) “การวิเคราะห์ธุรกิจการผลิตส้มที่มีการเกษตรดีที่เหมาะสม” วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาธุรกิจเกษตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- ศราวุธ เหล่าอนุสรณ์ (2548) “ปัจจัยที่มีผลต่อการผลิตผักตามระบบการเกษตรดีที่เหมาะสมของเกษตรกร ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย จังหวัดเชียงใหม่” การค้นคว้าแบบอิสระ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (เกษตรศาสตร์) สาขาส่งเสริมการเกษตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- สุดารัตน์ พงษ์ดา (2548) “การยอมรับของเกษตรกรต่อระบบการผลิตลำไยที่ดีและเหมาะสม” ปัญหาพิเศษปริญญาตรี วิทยาศาสตร์บัณฑิต ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่ (2554) “พื้นที่การปลูกไม้ผลเศรษฐกิจ ปี 2554 จังหวัดเชียงใหม่” กระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2553) “รายงานภาวะเศรษฐกิจการเกษตร ปี 2553” กระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร
- อรรณพ ปี ลั่นธน์โอวาท (2542) การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- อัญชลี กุณพงศ์ (2548) “ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติของเกษตรกรผู้ปลูกลำไยตามระบบ การจัดการ คุณภาพของเกษตรดีที่เหมาะสมสำหรับลำไยในจังหวัดลำพูน” วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (เกษตรศาสตร์) สาขาส่งเสริมการเกษตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่